

Bezield licht. Over *Stigmata* van Marc Mulders

HESSEL ZONDAG

Stigmata (2001)
 Marc Mulders
 Gebrandschilderd glas, 300 x 275 cm
 Nijmegen, Stevenskerk

Wie door de Nijmeegse Stevenskerk dwaalt, ziet de twee gebrandschilderde ramen van Marc Mulders (Tilburg, 1958) gemakkelijk over het hoofd. Zo onopvallend, bijna achteloos, zijn de gekleurde glazen vlakken aan de zuidzijde van de kerk geplaatst. De kleuren dringen zich niet op en drukken geen stempel op de vloeren en wanden van de uitgestrekte gotische kerk, een sobere ruimte waar door hoog vensterglas helder licht invalt.

Beide ramen (*Stigmata* en *Pelikaan*) zijn niet alleen onopvallend geplaatst, zij zijn zelf ook terughoudend. Ze lijken in verlegenheid te verkeren. In eerste instantie noteerde ik ze nauwelijks. Maar toch, de vormen en kleuren verdwenen niet van mijn netvlies. En toen ik me vervolgens omkeerde en opnieuw keek, werd ik getroffen door de tinten en zinnelijkheid van het glaswerk.

Het Stigmataraam waarover ik het hier over wil hebben is opgebouwd uit zeven piramidaal gestapelde vlakken: vier op de onderste

rij, twee daarboven, een als top. De bovenste drie vlakken worden omringd door 20 griuzig-beige lichtvlekken.¹

De vormen en afgeroomde kleuren (blauw, geel, rood, grijs) zijn gelijkmatig over de oppervlakten verdeeld. Hoewel glas als materiaal statisch aandoet, kon ik me gemakkelijk voorstellen dat de vlakken bewegen en in elkaar vloeien. De soepele figuraties riepen beelden op van een onbekende lichamelijkeheid. Ik kreeg het idee dat ik erin zou kunnen knijpen en dat het glas dan 'au' zou roepen.

Binnen de vlakken zijn soms herkenbare figuraties waar te nemen, zoals een vis in het bovenste raam en een vogel met een tak in het raam linksonder. In zes vlakken springen rode leverachtige vormen eruit.

Nadat ik de titel *Stigmata* tot me liet doordringen zag ik een ander raam. Vlakken, vormen en figuren werden onderdelen van religieuze verhalen. De leverachtige rode vlekken, waaraan het werk zijn titel ontleent, komen uit het Paasverhaal. Zij verbeelden de wonden

van Christus; die aan handen, voeten, hoofd en zij. De vogel met de tak transformeert tot de duif uit het verhaal over de zondvloed en de vis wordt symbool van het christendom.

Veel werk van Marc Mulders balanceert op de grens van concreet en abstract. Zijn abstracte werk doet concreet aan. In *Stigmata* zweven de wonden over vlakken die er uitzien als organen van een onbekend lichaam. En Mulders meer figuratieve werk is bijna abstract. Kijk maar eens naar zijn zonnebloemen, waarvoor hij zich liet inspireren door Van Gogh.

Door te abstraheren maakt Mulders van de nood een artistieke deugd. Hij beschrijft zichzelf als een schilder met een goed gevoel voor compositie en harmonie, maar niet als iemand die figuratief kan werken en gebeurtenissen kan uitbeelden: 'Ik ben gedoemd tot abstractie...ik kan wel dieren neerzetten, maar alleen archetypes als een vis of een pauw. Realisme lukt me niet'.

Behalve pragmatische heeft

Mulders inhoudelijke redenen om abstract te werken; kunst moet transformeren. Daarover kreeg Mulders een conflict met de schilder Ronald Ophuis naar aanleiding van diens realistische weergave van een kinderverkrachting. Mulders keerde zich af van deze registratie van geweld, die niet meer was dan de weergave van een verschrikking. Daarmee kreeg het kwaad het laatste woord. Kunst dient op een ander niveau te brengen zodat, in het geval van het uitbeelden van wreedheid, verschrikking en schoonheid tegelijk te ervaren zijn. Dat transformeren krijgt bij Mulders de vorm van verregaand abstraheren.

Mulders heeft vaker conflicten met collega's en critici. Zo keerde hij zich af van het postmodernisme dat zijn opleidingstijd domineerde. Ironie en relativisme voerden de toon, terwijl Mulders serieus wilde zijn en lijden en troost wilde uitbeelden. Hij noemde zich katholiek en zocht voor zijn artistieke inspiratie aansluiting bij het christendom. Terwijl anderen zoals Jeff Koons zich bezighielden met het vervaardigen van meer dan levensgrote oranjekleurige opgeblazen dieren, schilderde Mulders piëta's. Verwijzend naar zijn woonplaats in het zuiden van Noord-Brabant werd hem verweten de ayatollah van het zuiden te zijn.

Mulders leeft als een monnik. Hij staat vroeg op, gaat hardlopen en besteedt daarna de dag aan werk en studie, om vervolgens weer vroeg te gaan slapen. Zijn levensritme is voor hem: '...een staat van zijn. Aandachtig zijn. Geconcen-

treerd. Dat is een mystiek traject omdat het geen begin en einde heeft en geen opbrengst, het is een attitude en een oefening. Er mag niet te veel afleiding zijn, ik leef heel afgesloten'.

Werkte Mulders aanvankelijk veel met olieverf, waarbij de natuur voor hem de belangrijkste bron van inspiratie was, later ontwikkelde hij zich tot glazenier. Het werken met glas noemt hij: 'Beelden houwen uit het licht'. Deze techniek is voor hem een manier om iets goddelijks zichtbaar te maken: 'God is licht en het glas daarvan is de drager'. Het gebrandschilderde glas van Mulders is bezielde licht. Je kunt dit werk ook bezielde tijd noemen. Gebrandschilderd glas vangt het licht op verschillende tijdstippen van de dag, in de verschillende seizoenen van het jaar. *Stigmata* betreft het verschuiven van de tijd.

Het voortdurend werken op de rand van figuratief en non-figuratief maakt Mulders werk interessant in een periode van afnemende interesse voor het religieuze. Want juist van zo'n aanpak kan een religieus appèl uitgaan. Om dit te verduidelijken maak ik een omweg via een even kort als briljant essay van de socioloog Peter Berger, dat hij schreef onder de titel *Bestrangement in Stockholm* (1977). Hierin verhaalt Berger hoe hij in de kathedraal van Stockholm verzeild raakt bij een lutherse kerkdienst. Die ontgaat hem deels, omdat hij geen woord Zweeds verstaat. En juist daardoor wordt hij geraakt door wat er gebeurt, het brengt

hem in een staat van bevreemding. Iets wat hij niet wil omschrijven met het gebruikelijke *alienation*; dat woord dekt voor hem de lading niet. Daarom gebruikt hij het in het Engels niet bestaande *bestrangement*, dat verwant is aan *strange*, vreemd. Taal die vertrouwd is, maakt een boodschap begrijpelijk, maar ook banaal. Terwijl taal die je vreemd is, beter het onuitsprekelijke, het transcendente, het goddelijke aanwezig kan stellen, al blijven de trekken daarvan onhelder. In dat vreemde schuilt een deel van het mysterie dat het poogt te vertegenwoordigen, aldus Berger.

Wat voor taal geldt, geldt ook voor beeldende kunst. Wil kunst religieus evoceren dan moet ze verbazen, dan moet ze de ervaring van het alledaagse, van het doodgewone ontwrichten. Om dat te bereiken mag beeldende kunst niet te concreet, noch te abstract zijn.

Kunst die te concreet is, bijna als een strip religieuze verhalen of fenomenen weergeeft, wordt vaak als triviaal ervaren. Het knoopt te veel aan bij dat wat maar al te bekend is en roept geen religieuze verbazing op. Echter, werk dat te abstract is bewerkstelligt dat ook niet. Dat wordt vaak als steriel ervaren, omdat inhoudelijke verwijzingen naar de werkelijkheid ontbreken.

Hoe zit dit bij het werk van Mulders, specifiek bij *Stigmata*? Hoe kan dit de religieuze verbeelding prikkelen? Om te beginnen, wil *Stigmata* religieus evoceren dan is een eerste voorwaarde dat het als een religieus werk herkend wordt.

Dat is geen vanzelfsprekendheid. Vergelijk *Stigmata* maar eens met een klassieke afbeelding van een kruisiging: drie mannen aan het kruis, Jezus in het midden, een toekijkende menigte, soldaten dobbelend om kleding en degenen die Jezus nabij waren in vertwijfeling. Dergelijk werk zal zonder aarzelingen als religieus geduid worden, ook door een atheïst. Bij *Stigmata* echter ontbreken dergelijke aanknopingspunten. Hoe kan men een aantal gekleurde lichtvlakken als een religieus werk ervaren? Is het geen vereiste dat er minimale aanwijzingen richting het religieuze zijn?

Die indicaties ontbreken bij *Stigmata* niet helemaal. Zoals bekend, bepalen de karakteristieken van een omgeving in sterke mate ons waarnemen van fenomenen. Wanneer wij *Stigmata* van Marc Mulders zouden aantreffen in een museum of op een abri aan het Amsterdamse Leidseplein, is er weinig kans op een religieuze duiding van het werk. Maar in een kerk, waar *Stigmata* onderdeel van uitmaakt, is de kans op religieuze duiding aanzienlijk. De ruimte zelf is immers beladen met religieuze

en spirituele betekenissen en het raam van Mulders zal daarmee verbonden worden.

Daarnaast is er de titel van het werk, *Stigmata*. Die verwijst naar de wonden van Christus en heeft religieuze betekenis. Er wordt dus enige religieuze kennis verondersteld. In een tijd waarin voor niet weinigen de betekenis van Pasen een aantal vrije dagen is, kun je twijfelen of die kennis alom aanwezig is. Voor wie niet over deze (behoorlijk specifieke) kennis beschikt, zal de religieuze inzet van de term voorbijgaan. Op basis van de titel zal door hen het werk van Mulders niet als religieus herkend worden.

Wordt *Stigmata* als kunstwerk met religieuze betekenis herkend, dan is het de vraag of het ook de mogelijkheden in zich heeft om religieus te evoceren. Kan het iets van die bevreemding bewerkstelligen die Berger beschreef bij zijn bijwonen van een dienst die hij maar half begreep?

Het kan. *Stigmata* blijft religieus raadselachtig of misschien wel raadselachtig religieus. Het is ondoorgrondelijk, terughoudend en trekt tegelijk aan. Ik blijf ernaar

kijken en ben niet in staat duidelijk te maken wat ik zie. Het lukt me niet er een afgerond, in ruimte en tijd te ordenen verhaal, over te vertellen. *Stigmata* is niet verhalend, maar meditatief. Het verzaagt nooit, ik moet me er altijd van losrukken.

NOOT

1. Afbeeldingen van het werk van Marc Mulders zijn te zien op zijn website:
<http://www.marcmulders.com>

REFERENTIES

- Berger, P. L. (1977). Prologue: Bestrangement in Stockholm. *Facing up to Modernity: Excursions in Society, Politics and Religion*, 145-147. New York: Basic.

PERSONALIA

Hessel Zondag is cultuurpsycholoog en was werkzaam op Tilburg University en de Radboud Universiteit te Nijmegen. Tegenwoordig publiceert hij over onderwerpen op het snijvlak van psychologie, religie en kunst.

Correspondentie-adres:
hesselzondag@hotmail.com